

'Jisperweg 88/Hobrederweg 1b', West-
Beemster, gemeente Beemster.
Een inventariserend veldonderzoek.

STAR 43
2005

M.C. Dorst & D.R. Stiller
onder redactie van E. Jacobs

Colofon

opdrachtgever
Van Dijk Geo- en Milieutechniek b.v.

datum
februari 2005

auteurs:
M.C. Dorst & D.R. Stiller

bestandsnaam
04053.standaardrapport.definitief.wpd

projectcode Jacobs & Burnier
04053

projectleider en autorisatie
C.Y. Burnier

ISBN-nummer
90-77191-41-0

Jacobs & Burnier
archeologisch projectbureau

adres
Veemarkt 186
1019 DG Amsterdam

telefoon
020 - 4637300

fax
020 - 4637277

e-mail
jenbbureau@zonnet.nl

Inhoudsopgave

Administratieve gegevens	1
1 Inleiding	2
2. De onderzoeksopdracht	3
3. Bureauonderzoek	3
3.1 Werkwijze	3
3.2 Afbakening onderzoeksgebied	3
3.3 Huidige en toekomstige situatie onderzoeksgebied	3
3.4 Geologie van het onderzoeksgebied	4
3.5 Historisch gebruik van het onderzoeksgebied	4
3.6 Bekende archeologische waarden	5
3.7 Verwachte archeologische waarden	5
4. Booronderzoek	6
4.1 Werkwijze	6
4.2 Resultaten	6
5. Conclusie	8
6. Advies	9
Literatuur	10
Verantwoording	11
Afbeeldingen	11
Bestanden	11

Jaren	Archeologische perioden		Geologische perioden
1573	Nieuwe Tijd		H O L O C E E N
450 na Chr.	Middeleeuwen	Laat	
		Vroeg	
12 voor Chr.	Romeinse Tijd	Laat	
		Midden	
		Vroeg	
800	IJzertijd	Laat	
		Midden	
		Vroeg	
2000	Bronstijd	Laat	
		Midden	
		Vroeg	
4000	Neolithicum	Laat	
		Midden	
8800	Mesolithicum	Vroeg	
		Laat	
		Midden	
		Vroeg	
350.000	Paleolithicum	Laat	P L E I S T O C E E N
		Midden	
		Vroeg	

Archeologische perioden en aanvang tijdvakken in jaren

Administratieve gegevens

Opdrachtgever

Van Dijk Geo- en Milieutechniek b.v.
Postbus 29
3454 ZG De Meern
contactpersoon:
Dhr. T. Snieders
tel: 030 - 6661746

Uitvoerder

Jacobs & Burnier
Delistraat 48 hs
1094 CX Amsterdam
contactpersoon
Mvr. drs. C.Y. Burnier
tel.: 020 - 4637300

Bevoegd gezag

Gemeente Beemster
Postbus 7
462 ZG Midden-Beemster
Contactpersoon:
Mevr. T.P. Machiels

Locatie

Gemeente: Beemster
Plaats: Westbeemster

toponiem

Jisperweg 88/Hobrederweg 1b

centrumcoördinaten

121742/509192

kaartblad

190

Archisnummers

meldingsnummer: 9147
onderzoeksnummer: 4930

Projectcode J&B

04053

1. Inleiding

Ten behoeve van de locatie Jisperweg 88 / Hobrederweg 1b te West Beemster, provincie Noord-Holland, is in januari 2005 in opdracht van Van Dijk Geo- en Milieutechniek b.v. een beknopte bureaustudie uitgevoerd, gevolgd door een inventariserend veldonderzoek door middel van grondboringen. Het booronderzoek is, onder begeleiding van Jacobs en Burnier, archeologisch projectbureau, verricht door Van Dijk Geo- en Milieutechniek b.v.

Aanleiding voor het onderzoek vormden de voorgenomen nieuwbouwplannen op de locatie, waarbij de ondergrond minimaal tot op een diepte van 1 m onder maaiveld (- Mv) verstoord zal worden.

Op de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) is de onderzoekslocatie aangegeven als een terrein waaraan een lage archeologische waarde is toegekend. Deze verwachting is o.a. gebaseerd op het feit dat de locatie gelegen is in een gebied dat pas na de inpoldering ervan in de Nieuwe Tijd in gebruik genomen werd.

In de archeologienota van de gemeente Beemster is de locatie ondanks de op de IKAW vermelde lage archeologische waarde niettemin opgenomen als een terrein waar in het geval van grondverstorende werkzaamheden archeologisch onderzoek dient plaats te vinden. Dit vanwege het feit dat juist de eventueel aanwezige archeologische waarden die uit de Nieuwe Tijd dateren van belang zijn voor de geschiedenis van de gemeente.

Het in dit rapport besproken onderzoek had dan ook tot doel te bepalen of er op de locatie sprake is van de aanwezigheid van archeologische waarden, en zo ja, wat dan de datering, gaafheid en conservering daarvan zijn.

2. De onderzoeksoopdracht

Op basis van historische gegevens (zie paragraaf 3.5) vormt de onderzoekslocatie onderdeel van het voormalige Beemstermeer dat aan het begin van de 17de eeuw werd ingepolderd en drooggemalen. Eventueel aanwezige archeologische waarden dateren dan ook van na de inpoldering.

Het doel van het in dit rapport besproken onderzoek was om te bepalen of er op de onderzoekslocatie archeologische waarden aanwezig zijn, en zo ja, wat de datering, gaafheid en conservering daarvan zijn. Hiertoe is een beknopt bureauonderzoek, gevolgd door een inventariserend veldonderzoek door middel van grondboringen uitgevoerd.

In overeenstemming met de in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) genoemde specificaties is het onderzoek aangemeld bij het Centraal Archeologisch Informatiesysteem (Archis). Op basis van deze aanmelding zijn de resultaten van het onderzoek binnen dit systeem geregistreerd onder onderzoeksnummer 4930.

3. Bureauonderzoek

3.1 Werkwijze

Ten behoeve van het verkrijgen van informatie over zowel de eventueel aanwezige, als de verwachte archeologische waarden, is een bureaustudie uitgevoerd. Hierbij is, naast de door de opdrachtgever verstrekte informatie, gebruik gemaakt van de gegevens uit Archis en relevante literatuur.

3.2 Afbakening onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied heeft een omvang van circa 3120 m² en betreft een perceel nabij de oude kern van West-Beemster op de kruising van de Jisperweg en de Hobrederweg 1b (afb. 1).

3.3 Huidig en toekomstige situatie onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied betreft het perceel Hobrederweg 1b, dat gelegen op de kruising met de Jisperweg. De op de locatie aanwezige bebouwing bestaat o.a. uit twee woonpanden. Het deel aan de voorzijde van de panden is tot aan de Hobrederweg zelf nagenoeg geheel verhard door middel van stelconplaten. Tevens zijn hier een benzinetank en enkele ondergrondse rioleringsputten aanwezig. Het achter de woonpanden gelegen deel van het terrein is onbebouwd en in gebruik als sier- en moestuin.

De voorgenomen nieuwbouwplannen omvatten sloop van de bestaande bebouwing en daarop aansluitende nieuwbouw. Ten behoeve van het leggen van de funderingen van laatsgenoemde zal het gehele terrein tot circa 1 m - Mv verstoord worden. Plaatselijk zal evenwel sprake zijn van een diepere verstoring, waaronder de locatie van een kelder die tot op een niveau van circa 3,0 m - Mv zal reiken. Opgemerkt kan echter worden dat de voorgenomen locatie van de nieuwe kelder in het recente verleden reeds tot circa 3,5 m - mv is verstoord. Verder zullen ten behoeve van de nieuwbouw heipalen tot op een diepte van circa 15 - 20 m - Mv geslagen worden. De exacte locatie van deze palen is op dit moment nog niet bekend.

3.4 Geologie van het onderzoeksgebied

De onderzoekslocatie ligt in het polderlandschap van de Beemsterpolder in Noord-Holland. De geologische ondergrond wordt gevormd door een in het Holoceen gevormd wadzandpakket met daarop een circa 1,5 m dik pakket zeeleiafzettingen, de zogenoemde Beemster afzettingen, die tot de afzettingen van Calais gerekend worden (Kwaad 2003). Deze werden in het vierde en

derde millennium voor onze jaartelling afgezet toen het onderzoeksgebied onderdeel van een binnensee vormde. Omstreeks 1700 voor Chr. startte een proces waarbij de binnensee langzaam verveende. In eerste instantie werd daarbij rietveen gevormd, maar daarna ontstond laagveen, gevolgd door hoogveen (Zagwijn 1991).

In de 12de en 13de eeuw na Chr. vormde zich opnieuw een meer. Dit vanwege het feit dat in deze periode tijdens grootschalige overstromingen grote stukken van het veen werden weggeslagen. Pas aan het begin van de 17de eeuw werd het gebied weer doormiddel van inpoldering en droogmalen onttrokken aan het water en waarbij ook de Beemsterafzettingen weer aan het oppervlak kwamen te liggen. Als gevolg van bodembewerking is die zeeklei vermengd met zand, afkomstig van de daaronder gelegen wadafzettingen en grote getijdekreken.

De bodem is hierdoor zeer geschikt voor land-, akker en tuinbouw (Berendsen 1997).

3.5 Historisch gebruik van het onderzoeksgebied

Als gevolg van overstromingen gedurende de 12de en 13de eeuw ontstond ter plaatse van de onderzoekslocatie een meer. Dit meer, dat zijn naam 'de Beemster' ontleend aan het voormalige riviertje de Bamestra, vormde bij stormachtig weer een bedreiging voor het land. Hierom, alsook vanwege economische belangen, werd aan het begin van de 17de eeuw besloten het meer in te polderen en droog te malen.

Op particulier initiatief werd hiermee in 1605 begonnen en in 1612 was de polder, met behulp van 43 molens, uiteindelijk droog.

Binnen het inpolderingsplan waren bepaalde delen gereserveerd voor een eventueel later aan te leggen dorp met kerk. Deze locaties werden aangemerkt als 'plein' en aangelegd rond de kruisingen van wegen. Ze bestonden uit rechthoekige percelen met een afmeting van circa 115 bij 80 meter die begrenst werden door sloten. Naast het 'plein' zelf, dat als marktplein dienst zou moeten gaan doen, was op één van de oostelijke hoeken ervan ook altijd sprake van een aangrenzend terrein ten behoeve van de aanleg van een kerk met bijbehorend kerkhof. De afmetingen hiervan bedroegen circa 60 bij 40 m.

De in dit rapport besproken onderzoekslocatie vormt bevindt zich op het zuidoostelijk deel van het zogenoemde West-Beemster plein en het daar aangrenzende kerkterrein (archeologienota nr. 57, gemeente Beemster (afb. 2)).

Dit plein, evenals het bijbehorende kerkterrein, is evenwel uiteindelijk nooit als zodanig in gebruik genomen. Zo geeft de kadastrale minuut van 1813 wel de omtrek van het plein aan, maar verder is geen bebouwing aanwezig.

Op basis van historische gegevens is echter wel bekend dat de pleinen vrijwel direct na de inpoldering werden opgehoogd en dat, in afwachting van de bouw van een eventuele kerk, de desbetreffende kerkterreinen verhuurd werden (archeologienota nr. 57, gemeente Beemster).

Historisch kaartmateriaal

Het beschikbare historische kaartmateriaal bestaat uit:

- 1) Kuyper, J, gemeentatlas van NL, gemeente Beemster 1865 - 1870
- 2) Wolters-Noordhoff, 1990: Grote Historische Atlas van Nederland, I West-Nederland 1839 - 1859, Groningen (afb.26)
- 3) J.Kips, 1813, kadastrale minuut, gemeente Beemster, sectie Midden-Beemster, blad 1, schaal 1:5000.
- 4) Visscher, N.: 'T Hoogh-heemraetschap van de Uytwaterende Sluysen in Kennemerlant ende West-Frieslant in: Atlas Van der Hagen en Atlas Beudeker, na 1681.

Op de atlas van Visscher uit 1681 staan zowel de onderzoekslocatie als de huidige Hobreder- en Jisperweg. afgebeeld. Op de locatie, alsook op het perceel aan de zuidzijde van ervan is, bebouwing zichtbaar.

Op de daarop volgende kaarten van Kips, Kuiper en Wolters-Noordhoff, uit respectievelijk 1813, 1839-1859 en 1865-1870, is op de onderzoekslocatie evenwel geen bebouwing meer zichtbaar en lijkt sprake te zijn van een gebruik als weiland of landbouwgrond. Dit in tegenstelling tot het eerder genoemde perceel ten zuiden ervan waar wel nog steeds sprake is van bebouwing

3.6 Bekende archeologische waarden

Voor de onderzoekslocatie zelf staan binnen de centrale archeologische database (Archis II) geen archeologische waarden geregistreerd.

Wel zijn in de Beemster twee archeologische waarnemingen bekend die in het onderstaande kort worden besproken. De nummers tussen haakjes refereren daarbij naar de codes waaronder de monumenten en vindplaatsen in Archis geregistreerd staan.

Bekende archeologische waarden

Binnen de Beemster zijn slechts twee waarnemingen bekend. Eén bij Noordbeemster (nr. 8064), betreffende losse een vuurstenen vuistbijl en één bij Middenbeemster (nr 18550), waar het 'Landhuis Leeuwenplaats' archeologisch is onderzocht.

3.7 Verwachte archeologische waarden

De onderzochte locatie ligt binnen het voormalige Beemstermeer dat pas aan het begin van de 17de eeuw is drooggemalen. Eventueel aanwezige archeologische waarden zullen dus pas van na deze inpoldering dateren.

Op basis van de bekende historische gegevens vormde de locatie direct na inpoldering onderdeel van een zogenoemd 'West-Beemsterplein' en bijbehorend kerkterrein. Zowel het 'plein' als kerkterrein zijn evenwel nooit als zodanig in gebruik genomen. Afgezien van mogelijke bebouwing omstreeks het eind van de 17de eeuw lijkt de onderzoekslocatie ook alleen als weiland of landbouwgrond gebruikt te zijn. Eventueel aanwezige archeologische waarden zullen dan ook vermoedelijk alleen bestaan uit (restanten van) het 17de eeuwse ophogingslaag dat bij de aanleg van het West-Beemsterplein is aangebracht.

4. Booronderzoek

4.1 Werkwijze

Conform het Programma van Eisen (PvE) is aansluitend op het bureauonderzoek een inventariserend veldonderzoek door middel van grondboringen verricht.

Tijdens het booronderzoek zijn met behulp van een Edelmanboor met een diameter van 7 cm, en een gutsboor met een diameter van 3 cm handmatig vier grondboringen gezet (afb. 3).

Drie boringen tot op een diepte van 2 m - Mv (B2-4) doorgezet en één tot 3 m - Mv (B1, zie afb. 3).

De boorkernen zijn met het blote oog geïnspecteerd op de aanwezigheid van archeologische indicatoren, zoals houtskool, (verbrand) bot, aardewerk, vuursteen e.d.

De locatie van de boorpunten is ingemeten aan de hand van landschaps-elementen en de hoogte ten opzichte van NAP. Bij het digitaliseren van de veldgegevens is gebruik gemaakt van het programma AutoCad 2000. De resultaten van de boringen zijn vastgelegd in een digitaal bestand (Quatro-pro 9, uitwisselbaar met Excell).

4.2 Resultaten

Geologie

De hoogte van het maaiveld varieert. Zo bedraagt deze aan de straatzijde van de Hobrederweg tussen 3,28 m - NAP (B1) en 3,34 m - NAP (B3) en aan de achterzijde van de bebouwing tussen de 3,56 m - NAP (B2) en 3,73 m - NAP (B4).

Op basis van de resultaten kan gesteld worden dat de ondergrond ter plaatse van boring 1 tot op een diepte van 1,30 m - Mv (4,58 m - NAP) en in boring 3 mogelijk tot 0,80 m - Mv (4,14 m - NAP) verstoord was.

In de opbouw van de bodem kunnen drie stratigrafische eenheden onderscheiden worden, die in het onderstaande van onder naar boven besproken zullen worden. Alle eenheden dateren in geologisch opzicht uit het Holoceen. Pleistocene afzettingen zijn niet aangetroffen. Deze bevinden zich op een dieper gelegen niveau en zijn tijdens het booronderzoek niet bereikt.

Eenheid 1

Deze afzetting betreft een onverstoord pakket van matige zandige klei dat lichtgrijs tot grijsgroen van kleur is. In het pakket zijn afwisselend dunne bandjes kleilig zand alsook schelpresten aanwezig. Op basis van de samenstelling kan het pakket tot de zogenoemde Beemster afzettingen gerekend worden en is aan de straatzijde aanwezig tussen 4,68 m - NAP (B1) en 4,34 m - NAP (B3).

Eenheid 2

Dit betreft een pakket bestaande uit zandige klei variërend in kleur van lichtgrijs tot grijsgroen waarin schelpresten zijn aangetroffen. Aan de Hobrederweg lag dit pakket tussen 4,58 m - NAP en 4,68 m - NAP (B1). In deze boring is echter het grootste deel van dit pakket verstoord. Het pakket was in de andere boring aan de straatzijde (B3) mogelijk onverstoord aanwezig tussen 4,14 m - NAP en 4,34 m - NAP. In de boringen aan de straatzijde (B1 en 3) zijn kleine fragmenten baksteen aangetroffen.

Aan de achterzijde van de bebouwing lag dit pakket in boring 2 tussen 3,76 m - NAP en 5,26 m - NAP en in boring 4 tussen 4,13 m - NAP en 5,13 m - NAP. In deze boringen zijn geen baksteenfragmenten aangetroffen.

Dit pakket kan mogelijk geïnterpreteerd worden als ophogingspakket. Het onderscheidt met stratigrafische eenheid 1 bestaat evenwel alleen uit de afwezigheid van natuurlijke zandbandjes in het pakket en een hoger zandgehalte als bijmenging, terwijl de aanwezigheid van baksteenfragmentjes in dit pakket in boringen 1 en 3 het gevolg kunnen zijn van de verstoring van dit pakket in deze boringen.

Eenheid 3

Stratigrafische eenheid 3 betreft een bouwvoor met een dikte van circa 20 cm, bestaande uit een donkerbruin zandige sterk humeuze klei. Alleen in boring 4 was deze dikker, tot 40 cm. De verklaring hiervoor is dat de locatie van deze boring in de huidige moestuin is gelegen.

Archeologie

Tijdens het booronderzoek zijn in geen van de boringen archeologische indicatoren aangetroffen.

5. Conclusie

Tijdens het veldonderzoek is gebleken dat, in overeenstemming met de verwachting uit het bureauonderzoek mogelijk sprake is van de aanwezigheid van een ophogingslaag die zou kunnen worden toegeschreven aan de 17de eeuwse inrichting van de locatie na de inpoldering van 1613. Dit pakket is aan de straatzijde van de Hobrederweg nagenoeg geheel verstoord.

Aan de achterzijde van de bebouwing aan de Hobrederweg is deze nog wel aanwezig. Het pakket heeft een dikte van circa 1,5 m en bestaat uit lichtgrijs tot grijsgroene matig zandige klei. In het pakket is geen gelaagdheid waargenomen en het materiaal komt overeen met dat van de natuurlijke ondergrond. Op basis hiervan kan aangenomen worden dat de voor de ophoging gebruikte grond uit de directe omgeving gehaald is en, gezien de homogene, ongestratificeerde samenstelling ervan, alsook het ontbreken van vondstmateriaal, mogelijk in één keer is opgebracht.

De aanwezigheid van het ophogingspakket komt eveneens naar voren uit de hoogtemetingen van het onderzoeksgebied. Het langs de Hobrederweg is het hoogstgelegen en neemt in zuidelijke richting af, terwijl het verst van beide wegen gelegen deel van het onderzoeksgebied het laagst gelegen is.

Tijdens het veldonderzoek zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen die ter plaatse van het onderzoeksgebied zouden kunnen wijzen op de aanwezigheid van archeologische waarden, anders dan de eerder genoemde 17de eeuwse ophogingslaag. Aanwijzingen voor de aanwezigheid van 17de/18de eeuwse bebouwing zijn niet aangetroffen.

6. Advies

Op grond van de tijdens het booronderzoek verkregen resultaten, in samenhang met de verrichte bureaustudie, wordt uitgegaan van de afwezigheid van archeologische waarden op de onderzoekslocatie.

Geadviseerd wordt geen aanvullend archeologisch onderzoek uit te voeren.

Literatuur

ANWB, 2002: Topografische Dienst Nederland, 2002, ANWB, *Topografische Atlas Nederland, schaal 1:50.000*, Emmen.

Berendsen, H.J.A., 1997: *Landschappelijk Nederland*, Assen.

Gemeente Beemster, 2004: *archeologienota*, hoofdstukken 5 & 6.

Hendrikx, J.A., 1998: *De ontginning van Nederland - Het ontstaan van de agrarische cultuurlandschappen in Nederland*, Utrecht.

Kwaad, F.J.P.M., 2003: *Het ontstaan van West-Friesland*. <http://home.tiscali.nl/~wr2777/West-Friesland.htm>

Mulder de, E.E.J., Geluk, M.C., Ritsema, I.L., Wetserhof, W.E., Wong, T.E., 2003: *De ondergrond van Nederland*. Wolters-Noordhoff bv, Groningen/Houten, Nederland.

Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990: *Grote Historische Atlas 1 : 50000, deel1 West-Nederland 1839-1859*, Groningen. kaartblad 24

Zagwijn, W.H., 1991: *Nederland in het Holoceen*, Den Haag.

Verantwoording

Afbeeldingen

- Afb. 1: Ligging onderzoekslocatie.
Afb. 2: Uitsnede kadastrale minuut 1813, J.H. Kips.
Afb. 3: Boorlocaties, Jacobs & Burnier archeologisch projectbureau.

Bestanden

- 04053.standaardrapport.definitief.wpd
04053.afbeelding01.definitief.wpd
04053.afbeelding02.definitief.wpd
04053.afbeelding03.definitief.dwg